

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.11>

Н. В. Гришина

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
orcid.org/0000-0001-6828-5338

ІНТЕГРУЮЧИЙ ВПЛИВ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА НА СФЕРУ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

У статті досліджується інтегруюча роль принципів адміністративного права як методологічної основи формування та розвитку галузі в умовах динамічних соціально-правових трансформацій та процесу європеїзації національного права. Обґрунтовується, що інтегративний підхід до вивчення права є ефективною відповіддю на фрагментацію наукових доктрин і дозволяє сформувати цілісне бачення адміністративно-правового регулювання. Підкреслюється, що принципи адміністративного права забезпечують внутрішню єдність галузі, її взаємодію з іншими галузями, гармонізацію з конституційними засадами, міжнародними стандартами та принципами права ЄС. Розкривається зовнішній інтегруючий вплив принципів через їхню здатність виходити за межі формальних норм, поєднувати правові та морально-ціннісні засади, сприяти узгодженню інтересів різних соціальних груп. Визначено, що принципи виступають системоутворюючим чинником, впорядковуючи ідеологічну основу, систему норм, процедурні механізми та організаційні форми реалізації адміністративного права. Особлива увага приділяється їх ролі у процесі європеїзації, зокрема у забезпеченні відповідності національного законодавства стандартам верховенства права, належного врядування та права на добру адміністрацію. Наголошується на регулятивній функції принципів, що задає нормативні орієнтири поведінки суб'єктів адміністративно-правових відносин та формує ціннісні засади правозастосування. Зроблено висновок, що принципи адміністративного права не лише усувають прогалини та колізії у законодавстві, а й виступають фундаментом системної єдності галузі, спрямовують правотворчість і правозастосування на реалізацію людиноцентристського підходу та гармонізацію адміністративно-правового регулювання з європейськими стандартами.

Ключові слова: принципи адміністративного права, інтегративний підхід, системоутворююча функція, регулятивна функція, європеїзація права, верховенство права, належне врядування, людиноцентристський підхід, публічна адміністрація, гармонізація законодавства.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження інтегруючого впливу принципів адміністративного права на сферу публічно-правових відносин зумовлена трансформаційними процесами, які відбуваються в Україні у зв'язку з розбудовою демократичної, соціальної та правової держави, а також курсом на європейську інтеграцію. У сучасних умовах підвищується роль принципів адміністративного права як фундаментальних засад, що забезпечують упорядкованість, визначеність і передбачуваність адміністративно-правового регулювання, формуючи

єдині стандарти діяльності органів публічної влади.

Інтенсивний розвиток публічно-правових відносин, зумовлений реформами у сфері публічного адміністрування, децентралізацією, цифровізацією адміністративних процедур та впровадженням людиноцентричного підходу, потребує науково обґрунтованого осмислення інтегруючої ролі принципів адміністративного права. Інтегративний підхід дозволяє розглядати право, не як ізольовану систему норм, а як динамічну мережу взаємозв'язків, вивчати його здатність створювати

синергію між різними суспільними сферами, сприяючи їх узгодженій взаємодії.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є науково обґрунтоване розкриття змісту та значення інтегруючого впливу принципів адміністративного права на сферу публічно-правових відносин.

Стан опрацювання проблематики. Теоретичну основу інтегруючого впливу принципів адміністративного права на сферу публічно-правових відносин склали праці сучасних зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких варто виділити таких, як І. Гець, О. Губська, В. Колпаков, Т. Кагановська, Р. Мельник, Т. Мінка, І. Станько, К.-П. Зоменрман, В. Шаганенко, О. Уварова, Д. Сітар, О. Радишевська, А. Шарая, та ін. Проте, не зважаючи на підвищену увагу до дослідження принципів адміністративного права, поза межами вітчизняних дослідників залишилися питання їхньої інтегруючої ролі у сфері публічно-правових відносин.

Виклад основного матеріалу. Інтегративне осмислення права є відповіддю на виклик фрагментації наукових знань та правових доктрин. Такий підхід дозволяє сформулювати єдине наукове бачення, здатне забезпечити як теоретичне осмислення, так і практичне застосування права у сучасному суспільстві.

Отже, інтегративний погляд на право, на його окремі елементи, на складні правові явища тощо, на принципи права, має своє логічне обґрунтування, враховуючи два аспекти: по-перше, всі явища існують у взаємодії, утворюючи між собою певні інтегровані сукупності; а по-друге, з приводу права, його форм прояву склалась значна кількість поглядів і підходів, кожний з яких дає можливість сформулювати той чи інший аспект розуміння явища, при тому, що інтегрований (комплексний) підхід або погляд створює набагато більше можливостей цілісного сприйняття об'єкта, урахування всіх його характеристик, отриманих у результаті застосування інтегративного підходу [1, с. 20–21; 2].

Таким чином, через інтегративний підхід вивчення інтегруючого впливу принципів адміністративного права є доцільним і науково необхідним, оскільки саме принципи виступають методологічною основою формування всіх елементів галузі

адміністративного права. У сучасних умовах динамічних соціальних, політичних та правових трансформацій принципи забезпечують не лише внутрішню єдність цієї галузі, а й її взаємодію з іншими галузями права, закладаючи, у тому числі, підґрунтя для гармонізації норм адміністративного права з конституційними принципами, міжнародними стандартами та європейськими принципами адміністративного права..

Звернення до інтегративного вивчення принципів адміністративного права дає змогу виявити не лише їхню роль у впорядкуванні внутрішньої структури нормативного масиву, а й висвітлити їх здатність здійснювати вплив за межами формалізованих правових регуляторів (норм права).

Принципи адміністративного права, володіючи високим рівнем абстракції та нормативної сили, здатні виконувати роль з'єднувальної ланки між сферою юридичного регулювання та загальносоціальним середовищем. Їх функціонування не обмежується межами формально встановлених норм, а поширюється на регулювання суспільних відносин, у яких присутня ціннісна, моральна та організаційна компонента. У цьому полягає сутність зовнішнього інтегруючого впливу принципів адміністративного права, яка здійснюється через проєкцію правових ідей на правотворчу та правозастосовчу діяльність. Можна стверджувати, що принципи права не лише визначають внутрішню узгодженість правових приписів, а й забезпечують їхнє проникнення у ширші сфери, що регулюються правом. Завдяки цьому вони сприяють узгодженню формалізованих регуляторів з фундаментальними засадами суспільного життя, що надає праву здатності взаємодіяти з іншими сферами соціального буття. Така зовнішня спрямованість інтегруючого впливу принципів адміністративного права є свідченням їхнього міждисциплінарного і міжсистемного значення, що дозволяє розглядати право як елемент загального соціального устрою, а не лише як ізольований нормативний механізм.

Враховуючи, що право є орієнтиром поведінки для всіх своїх адресатів, проявом соціальної справедливості, що реалізується у взаємодії різнопланових суб'єктів соціальних відносин, можна стверджувати, що

принципи рівності, свободи та справедливості, на яких ґрунтується право, дозволяють об'єднувати інтереси не тільки споріднених груп населення, але й тих, що знаходяться у протилежних сторонах. Здатність поєднувати індивідуальні та групові інтереси соціальних суб'єктів і є тим яскравим приладом прояву інтегративної функції права, а отже і його принципів. Завдяки загальновідомим, перевіреним часом догматам, таким як «відповідальність тільки за вину», «що не заборонено законом, то дозволено» тощо відбувається упорядкування суспільного життя, гармонізація потенціальних зусиль найрізноманітніших груп населення, завдяки чому всі елементи правової системи функціонують як єдиний цілісний організм [1, с. 20–21; 2, с. 106].

Інтегруючий характер принципів адміністративного права проявляється не лише на загальному рівні їхнього впливу – як у межах взаємодії з суспільним середовищем, так і всередині правового регулювання – але й на рівні окремих складників, що забезпечують функціонування права як цілісного явища. Йдеться про такі структурні утворення, як ідеологічна основа, система норм, процедурні механізми та організаційні форми реалізації права. У кожному з цих елементів принципи виступають чинником упорядкування, координації та гармонізації. Це свідчить про наявність внутрішньої логіки, яка забезпечує взаємозв'язок між окремими частинами та сприяє формуванню цілісної системної структури. Системне мислення дозволяє дійти висновку про причинно-наслідкову залежність між інтегрованістю складових елементів та стабільністю, узгодженістю і ефективністю всієї конструкції правового впорядкування. Принципи, адміністративного права вбудовані у кожен із рівнів, виконують не лише регулятивну, а й об'єднувальну функцію, що є основою їхнього фундаментального значення у правотворенні, правозастосуванні та праворозумінні.

Аналізуючи процес європеїзації адміністративного права, слід підкреслити, що принципи адміністративного права виконують важливу інтегруючу роль у цьому процесі, завдяки якій забезпечується узгодженість національного законодавства та правозастосовчої діяльності публічної адмі-

ністрації з європейськими стандартами та формування єдиного правового простору. Саме через принципи законності, пропорційності, верховенства права та належного врядування тощо відбувається гармонізація національного законодавства України з правом Європейського Союзу. Тут принципи адміністративного права виступають критеріями, які дозволяють не лише імплементувати норми *acquis communautaire*, а й забезпечити їх належне застосування у практиці публічної адміністрації. Використання однакових підходів до тлумачення та застосування міжнародних стандартів та принципів європейського права створює умови для інтеграції судової практики, у тому числі через врахування рішень судових органів інших європейських країн, що дозволяє ним виконувати функцію єдиного механізму між міжнародними та національними стандартами і нормами адміністративного права.

Таким чином, інтегруюча роль принципів адміністративного права у процесі європеїзації адміністративного права виявляється у: формуванні єдиного правового поля, де національні норми узгоджуються з європейськими та міжнародними стандартами захисту прав людини у публічній сфері, належного урядування тощо; створенні критеріїв для гармонізації законодавства та практики його застосування з нормами адміністративного права ЄС; забезпеченні балансу між збереженням національної правової ідентичності та інтеграцією у європейську правову систему; утвердженні стандартів верховенства права, належного врядування та права на добру адміністрацію, як фундаментальних орієнтирів діяльності публічної адміністрації України.

У працях інших вітчизняних учених підкреслюється, що принципи права мають не лише інтегруюче значення для європеїзації їх з принципами адміністративного права ЄС, але й виконують і інші функції, системоутворюючу та регулюючу, завдяки яким формується єдність правового регулювання в умовах постійних змін суспільних відносин [3].

Принципи права є підґрунтям для формування будь-якої галузі, і тому можна стверджувати, що їх системоутворююча

функція має визначальне значення для належної побудови внутрішньої структури адміністративного права, а також для якості нормотворчої діяльності публічної адміністрації та ефективності правозастосування. Як пише І. В. Гець, принципи права слід розглядати у їх системній єдності. Водночас вони виступають в українському праві тією конструкцією, навколо якої формуються норми, інститути, підгалузі, галузі і вся система, де в кожному з компонентів вони знаходять своєрідне відбиття [4].

Не можна оминати увагою те, що важливе значення у дослідженні інтегративних властивостей принципів адміністративного права має їх регулятивна функція. Принципи права задають нормативні орієнтири поведінки в суспільстві суб'єктів адміністративно-правових відносин та формують основу для побудови індивідуальної системи цінностей і життєвих цілей. Як загальні настанови, вони визначають межі дозволеного та забороненого, а також сприяють усвідомленню особою меж відповідальності перед державою й іншими членами суспільства.

На відміну від норм адміністративного права, що мають конкретизований характер і виникають в результаті прийняття підзаконного правового акту правотворцем, принципи адміністративного права є результатом тривалого еволюційного процесу становлення публічного права. Вони формуються не лише як результат нормативної діяльності, а як явище, що акумулює історичний досвід, правові уявлення про належне урядування, стандарти публічної служби та очікування суспільства щодо справедливості в діяльності органів публічної влади. З огляду на це, принципи адміністративного права не можуть бути зведені лише до формальних положень, зафіксованих у нормативних актах. У цьому полягає складність і водночас цінність їх застосування: суспільство, в особі як органів публічної влади, так і окремих осіб, має набути здатності до сприйняття адміністративного права не лише як сукупності приписів, а як системи цінностей, що забезпечують справедливість та належне врядування.

Таким чином, принципи адміністративного права виконують не лише роль інстру-

менту подолання прогалин або колізій у законодавстві. Інтегруюча роль їх полягає в тому, що вони забезпечують цілісність адміністративно-правового регулювання, сприяють прийняттю органами публічної влади рішень та вчиненні дій, керуючись принципами верховенства права, справедливості, обґрунтованості. Завдяки цьому принципи не обмежуються допоміжною роллю у правозастосуванні, а стають системоутворюючим елементом здійснення адміністративно-правового регулювання та публічного адміністрування.

Крім того, принципи адміністративного права мають важливу інтегруючу роль у спрямуванні підзаконної нормотворчості, насамперед при розробленні та прийнятті підзаконних правових актів, положень, інструкцій тощо. Завдяки принципам адміністративного права формуються засади правотворчої діяльності публічної влади, забезпечується внутрішня узгодженість норм адміністративного права з основоположними цінностями демократичного суспільства, прав людини.

Інтегративна роль принципів адміністративного права має велике значення у формуванні та впорядкуванні організаційної структури публічної адміністрації. Саме завдяки принципам адміністративного права забезпечується узгоджена та системна діяльність органів публічної адміністрації на всіх рівнях, так як принципи адміністративного права лежать в основі організації публічної служби, формування системи центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Вони визначають логіку побудови, взаємодії та функціонування внутрішньо-організаційної діяльності органів публічної влади, забезпечуючи їхню здатність задовольняти вимоги суспільства в адміністративно-політичній, соціально-економічній, культурній та інших сферах.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що інтегруюча роль принципів адміністративного права проявляється у їхній здатності об'єднувати підгалузі, інститути та норми адміністративного права в узгоджену і впорядковану систему, складові якої створюють єдині підходи у правотворчій та правозастосовній діяльності, що дозволяє спрямовувати

діяльність публічної адміністрації на основі людиноцентричного підходу, закріпленого Концепцією адміністративної реформи, та гармонізувати адміністративно-правове регулювання публічно-правових відносин відповідно до європейських стандартів.

Інтегруюче значення принципів адміністративного права виявляється через їх функціональний вплив на сферу публічно-правових відносин. Принципи адміністративного права виступають базовими орієнтирами правотворчості, встановлюючи стандарти у сфері прав людини та діяльності публічної адміністрації, ціннісними засадами правозастосування, спрямовуючи домінування верховенства права та людиноцентристського підходу у публічно-правових відносинах, виступають допоміжним джерелом адміністративного права при вирішенні прогалин та колізій у законодавстві, системоутворюючою основою побудови галузі адміністративного права та взаємодії її елементів і частин.

Принципи адміністративного права виконують фундаментальну роль у впорядкуванні та узгодженні відносин між органами публічної влади та фізичними і юридичними особами, а також у забезпеченні належної

взаємодії між самими органами публічного адміністрування. Їх значення полягає не лише у формальному закріпленні в нормативно-правових актах, а й у практичній здатності впливати на процес прийняття адміністративних актів публічної адміністрації, видання інших офіційних приписів та реалізації владних повноважень, завдяки чому діяльність органів публічної влади та їх посадових осіб спрямовується на дотримання верховенства права та здійснення діяльності у межах і у спосіб, передбачений у законодавстві.

Список використаної літератури:

1. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 44 с.
2. Станько І. Я. Співвідношення принципів та норм права у правових системах України та Європейського Союзу. Дис. д-ра філософ., Київ, 2020. 264с.
3. В. П. Шаганенко Роль та значення принципів права в системі права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 303-309.
4. Гець І. В. Місце принципів права в системі джерел права. URL: http://lsej.org.ua/6_2021/3.pdf

Hryshyna N. Integrative impact of the principles of administrative law on the sphere of public law relations

The article examines the integrative role of the principles of administrative law as a methodological basis for the formation and development of the branch in the context of dynamic socio-legal transformations and the process of Europeanisation of national law. It is argued that the integrative approach to the study of law is an effective response to the fragmentation of scientific doctrines and allows for the formation of a holistic vision of administrative and legal regulation. It is emphasised that the principles of administrative law ensure the internal unity of the branch, its interaction with other branches, and harmonisation with constitutional principles, international standards, and EU law principles. The external integrative influence of the principles is revealed through their ability to go beyond formal norms, combine legal and moral-value foundations, and contribute to the coordination of the interests of various social groups. It is determined that the principles act as a system-forming factor, organising the ideological basis, system of norms, procedural mechanisms, and organisational forms of administrative law implementation. Special attention is paid to their role in the process of Europeanisation, in particular in ensuring compliance of national legislation with the standards of the rule of law, good governance, and the right to good administration. The regulatory function of the principles is highlighted, as it sets normative guidelines for the behaviour of subjects of administrative and legal relations and forms the value foundations of law enforcement. It is concluded that the principles of administrative law not only eliminate gaps and conflicts in legislation but also serve as the foundation of the systemic unity of the branch, directing law-making and law enforcement towards the implementation of a human-centred approach and the harmonisation of administrative and legal regulation with European standards.

Key words: principles of administrative law, integrative approach, system-forming function, regulatory function, Europeanisation of law, rule of law, good governance, human-centred approach, public administration, harmonisation of legislation.